
A 21. SZÁZAD KIHÍVÁSAI ÉS AZ EURÓPAI UNIÓ – AZ EURÓPAI PARLAMENT TÜKRÉBEN

TUKA ÁGNES

„Amennyiben az európai nemzetek a globális gazdaság újraszabályozásában érdekeltek, és annak nemkívánt gazdasági, kulturális és társadalmi következményeit ellensúlyozni kívánják, jó okuk van rá, hogy egy nagyobb nemzetközi befolyással rendelkező, erősebb Uniót építsenek.” Jürgen Habermas¹

BEVEZETŐ

Európa 2007-ben ünnepelte azon Római Szerződések aláírásának 50. évfordulóját, amelyek megalapozták az Európai Uniót (EU). Az évfordulók mindig számvetésre készítetnek bennünket, s ugyanakkor a szembenézéssel óhatatlanul fogalmazódik meg az a kérdés is: lesz-e következő 50 éve ennek a – történelemben eddig páratlan – integrációnak?!

Nyilvánvaló, hogy az európai együttműködés mást hozott, mint amit 1950-ben és 1955-ben a politikusok a tárgyalásokon elgondoltak. Az alapító atyák – mint ez Robert Schuman írásaiból jól érzékelhető – átmeneti időszak nyomán egy föderatív jellegű politikai unióvá növő Európa megvalósítását képzelték el, amely döntően a nyugati demokráciákat fonja össze. A válságokon át bukácsoló integráció többet és kevesebbet is eredményezett. Többet, hiszen ma már 27 államot fog össze, hozzájárulva a vasfüggöny lebontása után kialakuló kelet-közép-európai demokráciák megerősödéséhez, de kevesebbet is, utaljunk csak Marc Leonard szellemes megjegyzésére: az „Európai Unió decentralizált hálózat, melynek tulajdonosai a tagállamok”², vagyis csak egy rejtett föderáció. Ez azt jelenti, hogy a közös piac ugyan megvalósult, azonban nem jött létre egy nemzetállamok feletti szuperhatalom. Véleményem szerint egyre jobban megerősödik a transznacionális intézmények³, a kormányközi és a szubnacionális szintek szimbiózisa, sajátos egymást befolyásoló struktúrája, ám szó sincs a nemzetállamok ellehetetlenüléséről, pláne nem az eltűnéséről.

¹ Idézi: Mészlivetz Ferenc: Az európai konstrukció. Savaria U. P., 2005. 149. o.

² Marc Leonard: Miért Európa diktálja a lépést a 21. században? DEMOS, 2006. 40. o.

³ Európai Bizottság, Európai Parlament, Európai Bíróság, s több esetben az Európai Unió Tanácsa. A Tanács – amely egyébként a kormányközi szintet jelenti meg – akkor válik szupranacionális szereplővé, ha minősített többséggel fogad el kötelező érvényű döntéseket.

Mit jelent, mit ér ez az együttműködés a 21. században? Milyen problémákkal kell és próbál szembenézni az Európai Unió? Nyilvánvaló, hogy csak néhány nagy témára fókuszálhatunk, hiszen az állandóan változó térben, folyamatosan cserélődő szereplőkkel a lassan formálódó és ezért gyakran merev keretek között meg-megtorpanva fejlődő Európai Unióról csak pillanatfelvétel készíthető. Arra sincs lehetőségünk, hogy az EU-ban – az utóbbi két évben – elfogadott dokumentumokat elemezzük, ezért elsősorban az Európai Parlament által tárgyalt állásfoglalásokra fókuszálunk. Meglátásom szerint a plenáris viták tükrözik leginkább e nagy kérdésekkel kapcsolatos – az Unió polgárai körében is élő – ellentétes véleményeket.

„GLOBALIZÁLÓDÓ” KIHÍVÁSOK

Napjainkban kétségkívül a globalizáció az a folyamat, amely leginkább befolyásolja e nemzetközi szervezet belső rendszerét, működését. Az Európai Unió mára már elveszítette – szerencsére – azokat a hajtóerőket, amelyek még a hat alapító államot motiválták: az újabb nagy háború kitörésének megakadályozását, a francia-német ellentét kezelését, a bipoláris rendszerben egymásnak feszülő két nagyhatalom melletti helykeresést. Ugyanakkor a hetvenes évtizedben megerősödő mikrointegráció⁴ jól jelezte a világgazdaság átstrukturálódását, azaz kialakult a multinacionális vállalatok domináns szerepe. Ebben a folyamatban a nemzetállamok egyre kevésbé tudják a gazdaságra vonatkozó döntéseikkel befolyásolni a multinacionális cégek mozgását, tevékenységét. Európa különösen nehéz helyzetbe került a nyolcvanas évek közepére és a megváltozó körülmények, az elhúzódó regresszió, az egységes piac hiánya rákényszerítették a tagállamokat az integráció mélyítésére. Természetesen a globalizáció sokkal bonyolultabb folyamat, nemcsak a gazdaságot hatja át, ám ma is ez az a terület, amelyen keresztül a legszembetűnőbb a hatása. Az ENSZ, amely 1945-ös megalapításakor a „világkormány” kialakítása irányába is tartalmazott lehetőségeket az érdekek egymást metsző sokfélesége, a döntési mechanizmusok sajátos rendszere miatt nem alkalmas a gazdasági folyamatok valós ellenőrzésére. Bár azt meg kell jegyezni, hogy a világszervezet szakosított intézményein keresztül már a negyvenes évek végétől hozzájárult egy-egy kontinens gazdasági kapcsolatainak szorosabbá fűzéséhez. Ugyanakkor ezt a dinamikus szerepvállalást korábban torzította a bipoláris szembenállás, napjainkban pedig az ENSZ akuttá váló válsága.

⁴ A kifejezés alatt a vállalati- és tőkefúziókat értik. Lásd: Palánkai Tibor: Az integráció gazdasági mozgatórugói. In: Európai közjog és politika. Szerk.: Kende, Szűcs. Osiris, 2002. 54. o.

Egyre világosabban felismerhető, hogy korunk globális gazdasági kihívására a nagytérségi regionális együttműködés⁵ lehet a válasz. Az utóbbi két évtizedben – részben az Európai Unió nyomán is – formálódik például a Mercosur (Déli Közös Piac), a NAFTA (Észak-amerikai Szabadkereskedelmi Társulás), az Afrikai Unió, Kelet-Ázsiában a Sanghaji Együttműködési Szervezet, illetve új együttműködési szintjei jelennek meg az 1945-ben alapított Arab Ligának is. Ezek az integrációk azonban államok közötti elsősorban kereskedelmi megállapodásokra építenek és még csak csíráiban találkozunk olyan intézményi háttérrel, amely határokon átnyúlva lenne képes a multinacionális vállalatokra nyomást gyakorolni. Jó példával az Európai Unió jár elől, amely a közös versenypolitika segítségével – a verseny biztosítása érdekében, illetve a közös piac védelméért – az Európai Bizottság vizsgálata és döntése alapján megakadályozhatja például a cégek összeolvadását.

A globalizáció értelmezése és értékelése állandóan napirenden van a ma már 27 tagállamot összefogó közösségi intézményekben. 2006 februárjában az Európai Parlament (EP) külön foglalkozott a globalizáció belső piacra gyakorolt gazdasági jelenségeivel. Az állásfoglalás, amely az EP kezdeményezésére született, számunkra azért is különleges, mert az előadó Herczog Edit magyar EP képviselő volt. 2004 novemberében kérték fel a dokumentum elkészítésére, melyet aztán a Nemzetközi Kereskedelmi Bizottság és a Belső Piaci és Fogyasztóvédelmi Bizottság három alkalommal megvitatott. Végül a 2006. február 13-i ülésen⁶ került plenáris vitára az indítvány. A jelentés meghatározása szerint a globalizáció „a javak, a szolgáltatások, a munkaerő- és a tőkeáramlás megnövekedett és az információs forradalom által felerősített globális mozgása”.⁷ Herczog Edit a vitát felvezető gondolataiban azt hangsúlyozta, hogy bár a globalizáció az ő felfogása szerint végigkísérte Európa egész történetét – utalt a kereszténység elterjedésére, az ipari forradalomra stb. – az egyének mégis fenntartással és félelemmel fogadják a változásokat. Rámutatott azonban, hogy a bezárkózás lehetetlen az internet és az állandó változások világában, hiszen Európa ebben az esetben kizárná magát a folyamatokból. Az EP célja, hogy szabályozásával elősegítse a gazdaság és a foglalkoztatottság növekedését: „azt kell elérnünk, hogy Európa a multinacionális nagy cégeknek a globális versenyben a lehető legjobb választás legyen.” E cél érdekében az innovációt és a tudást a fenntartható gazdasági fejlődés érdekébe kell állítani.

⁵ A kifejezést – nagytérségi régió – abban az értelemben használjuk, ha az együttműködés több országot átölel, saját intézményrendszerrel is létrehoz, integrációs célokat megfogalmaz.

⁶ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20060213+ITEM-013+DOC+XML+V0//HU&language=HU> (2006. 12. 01.)

⁷ A6-0021/2006 Jelentés a globalizáció hatása a belső piacra (2004/2225(INI))

Charlie McCreevy biztos szintén arra hívta fel a figyelmet, hogy Európa számára az öregedő lakosság, az új technológiák előretörése és a világkerkedelem átalakulása miatt megkerülhetlenné vált a folyamat. Szerinte a protekcionizmus nem válasz a globalizáció kihívására. Ugyanakkor a Bizottság javaslatot tett egy speciális új alap létrehozására, amely kompenzálni képes a globalizáció negatív hatásait.

Az EP kereskedelmi bizottsága nevében Helmut Markov mutatott rá, hogy Európa továbbra is az egyik legnagyobb termelő és beruházó, vagyis jelentősen befolyásolni képes a világ gazdaságát. A harmadik országokkal folytatott kereskedelem során a gazdasági előnyök mellett azonban egyre inkább meghatározóvá válik, hogy a partnerek mennyiben képesek a nemzetközi – szociális, munkaerőt védő és természetvédelmi – normákat betartani. A preferenciális kereskedelmi szerződések megkötése során – szerencsére – ma már megkerülhetetlenek ezek a normák.

Az Európai Néppárt véleményét Zuzana Roithová közvetítette. A politikai csoport komoly problémának értékeli, hogy eltérőek az uniós belső piac szabályai a világkereskedelmi szabályozástól. Az EU egyik legfőbb céljává kell tenni, hogy a szociális piacgazdaság szellemében tudja befolyásolni a globalizálódó világot, úgy, hogy képes legyen flexibilisen reagálni az új gazdasági jelenségekre is. A szociális és környezetvédelmi normák nemcsak az európai civilizáció megkerülhetetlen elemei, de az emberiség jövője szempontjából is lényegesek, elsősorban annak fényében, hogy a kínai és az indiai – mint fejlődő – gazdaság a természeti források kizsákmányolásával a világkereskedelmet az anarchia felé mozdítja el. Az EU feladata, hogy a külpolitikai szerepének növelésével markánsabban befolyásolja a világpiacot, s ebben a szellemben tárgyalásokat kezdjen az Egyesült Államokkal. Ugyanakkor nehezíti e funkció betöltését az EU belső – az alkotmány-szerződés miatt kialakult – gyengesége.

A liberális csoport nevében a lett Danutė Budreikaitė egyrészt az új tagállamokat sújtó, a munkaerő szabad áramlását gátló átmeneti szabályozást, illetve a szolgáltatás teljes szabadságának a hiányát jelölte meg, mint a globalizációs versenyben a lemaradás okait. Másrészt ő is a Kereskedelmi Világszervezet (WTO) szabályainak megsértésével magyarázta a kínai vállalatok előretörését a textil- és elektronikai iparban.

A baloldali csoport képviselője – Kyriacos Triantaphyllides – kritizálta a jelentést. Szerinte hiányzik az EU belső piacára vonatkozó rugalmasabb stratégia. Mint megjegyezte az Európai Bizottságnak rendszeresen foglalkoznia kellene a még mindig érzékelhető tagállami protekcionizmussal. Nem értett egyet azzal sem, hogy a közös piac megfelelő teret nyújt az európai multiknak ahhoz, hogy sikeresek

legyenek a világpiacon is. Álláspontja szerint a jelentés egyáltalán nem foglalkozik azokkal a problémákkal, amelyeket a globalizáció, vagy mondializáció felerősít: a nagyvállalatok betörve a lokális piacra tönkreteszik a kis- és közepes vállalatokat, 20%-uk uralja az export 82%-át és a beruházások 70%-át.

A független demokraták közül közgazdászként Godfrey Bloom ellenezte az új alap létrehozását, hangsúlyozva, hogy a globalizáció hátrányait ilyen anyagi támogatással nem lehet ellensúlyozni, hiszen az összeg a politikusokhoz kerül, és „elpocsékolódik”. Frappáns hasonlata szerint olyan, mintha alkoholistának egy üveg whisky-t adnának. A lengyel politikus Konrad Szymański, az Unió a Nemzetek Európájáért csoport tagja szintén a teljes belső közös piac megteremtését tartotta elsődlegesnek a globalizációra adandó válaszok közül.

A vita érdekessége, hogy az új tagállamok képviselői kapták meg többségében a lehetőséget, hogy csoportjuk álláspontját ismertessék. Természetesen a vita többi részére ez már nem volt jellemző, azonban fontos kiemelniük, hogy ezt a témát is felhasználták az EP új tagjai a munkaerő szabad áramlásának követelése érdekében.

Az állásfoglalás, amelyhez a vita során már nem fűztek módosító indítványokat, 27 pontban foglalta össze az EU tennivalóit annak érdekében, hogy a tagállamok még jobban alkalmazkodjanak a globalizáció jelenségeihez. E pontok között a további vitára való felszólítás éppúgy megtalálható, mint egy új uniós iparpolitika kidolgozásának igénye, a Bizottság aktívabb fellépésének követelése a protekcionizmus ellen, a kis- és közepes vállalatok támogatásának szükségessége, vagy a negatív hatások kivédésére egy új – pl. a Globalizációs Kiigazítási – alap létrehozása. Természetesen megjelent az innováció növelése, a munkaerő szabad áramlásának követelése, a belső piaci szabályozás gyorsabb átvétele, illetve a szabályok utólagos hatáselemzésének kidolgozása és az eredet-megjelölés elterjesztése az európai termékek védelme érdekében. Meg kell azonban állapítani, hogy ez az állásfoglalás meghatározott működési problémákra ugyan ráirányította a figyelmet, de nagyon kevés olyan elemet tartalmazott, melyeket felhasználva szembe lehetne szállni a negatív hatásokkal. Hiszen egy új alap – mint az egyik hozzászóló is rámutatott – torzítaná a versenyt, míg a címkézés esetében nem garantálható, hogy a drágább európai áru felé mozdítaná el a kereskedelmet. S akkor még nem is szóltunk a munkaerő szabad áramlásának kérdéséről, mellyel kapcsolatban markáns véleménykülönbség mutatkozik az egyes tagállamok között.

A GLOBALIZÁCIÓS FOLYAMAT EURÓPAI DIMENZIÓI

„A globalizáció szociális dimenziójáról [2005/2061(INI)]” szülő jelentés 2005 őszén került a plenáris ülés elé, szintén képviselői kezdeményezésre.⁸ Ennek indítéka részint az Európai Bizottság „A globalizáció szociális dimenziója – Az EU-politika hozzájárulása ahhoz, hogy az előnyök mindenki számára érezhetőek legyenek” című közleményére [COM(2004)0383] való reagálás, részint az ENSZ mellett működő Globalizáció Szociális Dimenziója Világbizottság 2004. február 24-i jelentése volt. Az EP Foglalkoztatási és Szociális Bizottsága 2005 tavaszán jelölte ki az előadót és az elkészült dokumentum nagyon gyorsan a plenáris ülés elé került, bár még másik két parlamenti bizottság is véleményezte. Ennek minden bizonnyal az a magyarázata, hogy a kérdést az euro-képviselők kiemelkedően fontosnak tartották.

A 2005. november 14-én zajlott vita első hozzászólója Vladimír Špidla biztos volt, aki elmondta, hogy a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) felkérésére 2004-ben a Bizottság elkészítette ajánlását a globalizáció szociális dimenziójáról. Az EP által készített irányelv jól kiegészíti ezt. A biztos azt javasolta, hogy a képviselők ismerkedjenek meg az ENSZ 2005. szeptemberi határozatával, amely az alapvető szociális jogok elismertetésére törekszik a fejlesztési stratégiák kidolgozásakor mind a világ, mind egy-egy állam esetében, szorgalmazva a nemzetközi, regionális és államok közötti bilaterális együttműködést.

Poul Nyrup Rasmussen, a külügyi bizottság előadója a fejlődő országok problémáira mutatott rá. A politikus, elmondása szerint félelmet érzett kínai látogatása előtt attól, hogy Európa nem lesz képes egységesen kiállni a szociális törvényekért és harcolni a szociális progresszióért a fejlődő államokban. Beszélgetései meggyőzték arról, a kínaiak számára is nagyon fontos a szociális Európa jövője.

Az egyik néppárti képviselő a globalizáció talán legnagyobb kihívására, a szegénységre mutatott rá, amellyel szemben álláspontja szerint a Bizottságnak sokkal erőteljesebben kellene harcolnia. Egy másik, a liberális csoport nevében felszólaló képviselő hangsúlyozta, hogy a globalizáció egyik legalapvetőbb problémája a szociális dimenzió, amely feloldásának egyik kulcsa a minden államban kiépülő civil társadalom lehet. Mint megjegyezte a civil társadalom kialakítását az EU-nak, akár anyagi eszközökkel is, támogatnia kell.

⁸ [http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20051114+ITEM-013+DOC+XML+V0//FR \(2007.01.25.\)](http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20051114+ITEM-013+DOC+XML+V0//FR (2007.01.25.))

A zöld frakció állásfoglalását a vita kapcsán kifejtő képviselő „a pokolba vezető út is jó szándékkal van kiköveztve” szólást úgy alakította át, hogy a „neokapitalista globalizáció az EU szociálpolitikáról szóló szép szövegeivel van kiköveztve”. Beszédében leszögezte, hogy a gazdaság és környezetvédelem nagyon is összefüggő jelenségek, s a politika egyik funkciója az lenne, hogy egyrészt szigorúan limitálja a gazdasági szektort és rákényszerítse a multikat a fenntartható fejlődés elfogadására, másrészt a lakosságot az ésszerűbb fogyasztásra nevelje.

A vita folytatása során a baloldali frakció egyik képviselője kijelentette, hogy a neoliberális globalizáció tovább növeli a gazdagok és szegények közötti különbségeket. A munkanélküliség, a gazdagság elosztásának egyenlőtlensége, a szociális kiszolgáltatottság mind olyan problémák, amelyekkel az Uniónak nem lehet szembenézni. Mint hangsúlyozta a szociális feszültségek csökkentése érdekében gyors politikai döntésekre lenne szükség, például a pénzügyi spekulációk megakadályozására a nyereségadó növelésével, valamint a termelő beruházások támogatására. Gondolatait azzal zárta, hogy Európának mind az Unión belül, mind kifelé valóban szolidárisnak kell lennie.

A függetlenek / demokraták közül a görög képviselő nagy vehemenciával hívta fel a figyelmet arra, hogy a globalizációval az európaiak elsősorban veszítenek: az üzemeket áthelyezték keletre, vagy Afrikába, a fogyasztók a kínai árukat választják, súlyos gondot fog jelenteni a nyugdíjak kifizetése, hiszen nem csökken érdemlegesen a munkanélküliség. Szerinte Európa semmit nem nyer a globalizációval, nem tudja megvédeni polgárait. A felszólalók közül többen – hangsúlyozva, hogy a globalizáció megállíthatatlan – az Unió pozitív szerepét emelték ki, a szegénység ellenes küzdelemben az oktatás jelentőségére mutattak rá, és ennek a Közösség általi támogatását követelték a fejlődő országokban is, illetve az Unión belüli szegénységgel és munkanélküliséggel való szembenézésre biztattak.

Sajátos volt ez a vita, mivel a riportőr, Mihael Brejc csak késve érkezett meg, így zárszó gyanánt mondta el bevezetőnek szánt gondolatait. Véleménye szerint a globalizáció kifejezés a gazdaságok és társadalmak progresszív integrációját jelenti mindenféle ideológiai tartalom nélkül, pozitív és negatív következményekkel. Az Európai Bizottság feladata – mint kiemelte –, hogy a kétoldali megegyezőeséknél szem előtt tartsa a szociális dimenziót, a fejlődőkkel folytatott tárgyalásoknál a demokratizálódásukat, s az emberi jogok tiszteletben tartását.

A jelentés a globalizáció pozitív elemeit próbálta erősíteni azzal, hogy az Unió mutasson példát a világ többi részének. Ehhez az szükséges, hogy a vállalatok számára kedvező környezetet biztosítsanak flexibilisebb munkaerővel, kisebb bürokráciával, de a szociális progresszió figyelembevételével. A dokumentum javasolta egyrészt, hogy az ILO⁹ szakértője kapjon megfigyelői státuszt a WTO-ban, ezzel is elősegítve az intézményközi szorosabb kapcsolatokat. Másrészt felvetette az EP-n belül egy új bizottság létrehozását, amely ellenőrizné a világban zajló gazdaságpolitikai, szociális és környezeti tevékenységek koherenciáját és konvergenciáját.

Az elfogadott állásfoglalás bevezető gondolatai jól érzékeltetik milyen megalapozott félelmek befolyásolják a lakosság globalizáció-ellenességét. Hiszen a „globalizáció folyamata nagy gazdasági és szociális egyenlőtlenségeket kelt mind az országokon belül, mind az országok között, ami erős szociális aggodalomra ad okot, tekintettel a világszerte széles társadalmi rétegeket érintő munkanélküliségre és szegénységre”¹⁰, kiszélesíti a gazdagok és szegények közötti szakadékot és a szabályozó intézmények – amelyek helyi, vagy regionális szintűek – nem képesek biztosítani a piacok demokratikus ellenőrzését. Az EP több konkrét javaslatot vár el e területeken is az Európai Bizottságtól, miszerint támogatni kell, hogy a fejlődő országok többet exportálhassanak Európába – ezzel is segítve foglalkoztatási szintjük fellendítését. A szegénység elleni küzdelmet tartják a képviselők a legfontosabbnak, már csak azért is, mert a szegénység miatt jelentősen nő a természet környezeti terhelése, kizsákmányolása. Az Unión belül a Lisszaboni Stratégia sikeres megvalósítására helyezték a hangsúlyt, amely képes összehangolni a gazdasági növekedés elvárását a munkaerő képzésének szükségességével és a társadalmi szinten érvényesülő innovációval. Ez részint a tagállamok kormányainak, részint a társadalmi partnereknek a szoros együttműködésével valósítható csak meg. Kiemelték, hogy egyetlen államban sem lehet figyelmen kívül hagyni a munkakörülményekre vonatkozó alapvető normákat, amelyek bevezetésének ösztönzéséhez az Unió kereskedelempolitikájának segítségével járulhat hozzá. Érdekes kezdeményezésnek könyvelhetjük el a Bizottságot felszólító azon javaslatot, amely alapján az EU elősegítené a kis- és közepes vállalatok hálózatba szerveződését, hogy ne tudják a multik kiszorítani őket a piacról. Európában a migráció a globalizációról szóló vitának is érzékeny témája. Összességében elmondható, hogy amíg e napirendi pontnál a negatív tényezőkre koncentráltak az EP tagok, a globalizáció piaci hatásai-

⁹ Nemzetközi Munkaügyi Szervezet – az ENSZ szakosított szervezete

¹⁰ Plenárisülés dokumentum A6-0308/2005. PE 360.031v02-00. RR 584882 HUdoc.

nál sokkal inkább a gazdasági előnyök és a megkerülhetetlenség dominált. Bár az EP vitáira az ideológiai visszafogottság jellemző, mégis jól láthatóak egyrészt a politikai törésvonalak a képviselői álláspontok között, másrészt az, hogy e nagyon széles témakörnek mennyire ellentmondásosan megítélhető elemei vannak.

Würzburgban 2007 áprilisában került – sajátos metszetben – újra az Európai Unió Tanácsa elé a globalizáció kérdése: a kutatással foglalkozó miniszterek úgy vélték, hogy a globalizációs térben a belső piac versenyképességéhez a társadalmi tudatosság fejlesztése nélkülözhetetlen, csak ez lehet a megoldás kulcsa. Éppen ezért részint a tudományos kutatás és versenyképesség kapcsolatát vizsgálták, részint a belső piac sikerességének jövőjét próbálták megtalálni. A német oktatási és kutatási miniszter szerint sikert csak úgy lehet elérni, ha sokkal szorosabb együttműködés, mobilitás és innováció alakul ki a kutatók és a vállalatok között. Meg kell találni a Technológia Európai Intézetének a helyét, létrehozva a kutatás európai térségét. A belső piac stratégiai újraszervezésével kapcsolatban a Tanács és a szakterületért felelős biztos egyetértettek abban, hogy mielőbb létre kell hozni azt az európai rezsimit, amely képes lehet segíteni a tagállamoknak a globális versenyben.¹¹

AKTUÁLIS PROBLÉMÁK FELÉ – ÉGHAJLATVÁLTOZÁS

Napjaink legvitatottabb és legsúlyosabb problémájává a klímaváltozás válik. Ezen a területen az Európai Unió nagyon fontos missziót vállalt fel: elfogadva az emberi beavatkozás hatását, mint fő okot, amely a Föld felmelegedésében szerepet játszik, politikái középpontjába a környezetvédelmet helyezte, illetve minden módon támogatni szándékozik az Egyesült Nemzetek Éghajlatváltozási Keretegyezményének (UNFCCC) Kiotói Jegyzőkönyve végrehajtását és a kibocsátott szennyezőanyagok csökkentését. Mi sem mutatja jobban a téma fontosságát, mint az, hogy az utóbbi két évben gyakorlatilag minden plenáris ülésen valamilyen formában felmerült a kérdés.

2005. november 16-án került a plenáris ülés napirendjére az Európai Unió Tanácsa és a Bizottság „Nyerjük meg a csatát a globális éghajlatváltozás ellen” című közleménye, illetve a környezetvédelmi bizottság állásfoglalása: „Legyőzni a világméretű éghajlatváltozást”.¹² A napirend¹³ első hozzászólója Margaret Beckett miniszter, a Tanács soros

¹¹ <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/07/257&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (2007. 04. 28.)

¹² Az Európai Parlament állásfoglalása a globális éghajlatváltozás leküzdéséről (2005/2049(INI)) P6_TA(2005)0433.htm (2007. 01. 25.)

¹³ CRE - Mercredi 16 novembre 2005 - ITEM-004.htm: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20051116+ITEM-011+DOC+XML+V0//HU&language=HU>

elnöke volt, aki arra hívta fel a figyelmet, hogy változatlan körülmények között 2100-ra 5,8°C-szal melegedhet a Föld légkörének átlagos hőmérséklete. A kialakuló folyamat komoly gazdasági forrásokat emészt fel, egyes számítások szerint már a következő évtizedben is évente 150 milliárd dollárjába fog kerülni az Egyesült Államoknak a katasztrófák elhárítása. A felismert veszély indokolta, hogy a brit elnökség egyik prioritása mind az EU-ban, mind a G8-nál az éghajlatváltozás elleni küzdelem lett. Az ENSZ már közel két évtizede harcol az éghajlatváltozást részben okozó, káros emberi tevékenység korlátozásáért, az Európai Unió több mint tíz éve ismerte fel a szén-dioxid és egyéb üvegházhatású gázok csökkentésének szükségességét, és azóta próbálja a folyamatokat befolyásoló nemzetközi megállapodásokat elfogadtatni, illetve életbe léptetni.

Stavros Dimas biztos a veszély nagyságát az abban az évben bekövetkezett természeti katasztrófák felidézésével illusztrálta. Fontosnak ítélte, hogy az éghajlatváltozással foglalkozó európai bizottsági kezdeményezések összhangban legyenek az EP előterjesztéseivel. A Bizottság több munkacsoportot is létrehozott abból a célból, hogy mérjék fel azokat a lehetőségeket, amelyek segíthetik a környezeti problémák megállítását. A testületek első jelentéseiket 2006 közepén tették le a közösség asztalára. A Bizottság a nemzetközi tárgyalásainál – EU-Kína, EU-India – is középpontba helyezi a környezetvédelmi kérdéseket.

Anders Wijkman, a jelentés készítője rámutatott, hogy az éghajlatváltozás nemcsak környezetvédelmi probléma, ennél sokkal súlyosabb, hiszen a kiszámíthatatlanná váló környezeti klíma alapjaiban befolyásolhatja a társadalmi együttélés valamennyi szegmensét. Az előterjesztő felhívta a figyelmet arra, hogy az USA-nak is ki kell vennie a részét a közös küzdelemből, egyúttal hangsúlyozta 2050-ig drasztikusan csökkenteni kell a gáz kibocsátás mértékét elérve, hogy az a megjelölt határidőben legfeljebb 2%-kal haladjon meg az iparosodás előtti szintet. Ennek érdekében kiemelten támogatni kell a technológiai fejlesztéseket és kutatásokat a megújuló energia, a közlekedés, s az épületek szigetelése terén, valamint szemléletváltást kell elérni mind a vállalatok, mind a polgárok gondolkodásmódjában.

Paul Verger a fejlesztési bizottság álláspontját indokolva hangsúlyozta, hogy a globális felmelegedés egyaránt súlyosan érinti a fejlett és fejlődő államokat, azonban a szegényebb, eleve gazdasági-társadalmi problémákkal küzdő térségeknek talán még komolyabb károkat okozhat az óceánok vízszintjének emelkedése, a szélsőséges időjárási körülmények (sivatagosodás, árvizek), s az egyre súlyosbodó vízhiány. Ezért szükséges, hogy az Unió fejlesztés- és segélyezési politikájában e téma kiemelt prioritást kapjon.

A néppárti Cristina Gutiérrez-Cortines egyrészt a környezetkárosító szokások és az életmód változtatására szólította fel az uniós polgárokat, másrészt az alternatív és megújuló energiaforrások fejlesztésére és használatára a tagállamokat. Mint a képviselő kiemelte további kutatások szükségesek az éghajlatváltozás és annak mezőgazdaságra mért hatásai terén is.

A szocialista frakció véleményét Hegyi Gyula mondta el. Rámutatott, hogy nem mindenütt melegszik egyenesen a Föld légköre, ezért alakulnak ki a meteorológiai katasztrófák. A világunk teljes „felgyújtásához” vezet – jegyezte meg a magyar képviselő –, ha a fejlődő államok – köztük a majd három milliárd lakosú Kína és India – az amerikai fogyasztói modellt fogja követni. A szép szavak azonban nem elegendők, először is rá kell venni az Egyesült Államokat a Kiotói Jegyzőkönyv ratifikálására, prioritást kell biztosítani a tömegközlekedés fejlesztésének, hiszen a vasút ötször hatékonyabb, mint a közúti szállítás. Hegyi hangsúlyozta, az EU-nak még mindig nincs programja a tömegközlekedés javítására, holott a városokban kezd elviselhetetlenné válni a gépkocsiforgalom miatt az élet. A szocialista euro-képviselő leszögezte, Európa növekvő energiaszükségletét – elkerülendő a környezeti kihívások további fokozását – csakis megújuló forrásokból lehetséges kielégíteni.

A vitára reagálva a zöld csoport nem tudta osztani az előtte szólók optimizmusát az EU cselekvési lehetőségeivel kapcsolatban. Mint a frakció nevében felszólaló képviselő megjegyezte, a G8-ak által elfogadott ambiciózus kommuniké megvalósítása kétséges, hiszen például a britek az előírt csökkentés helyett tovább emelték a széndioxid kibocsátásának szintjét.

A baloldalhoz tartozó Roberto Musacchio EP-tag azt hangsúlyozta, hogy a liberális piacgazdaság és a fogyasztás hajszolása egyáltalán nem kedvez a gázkibocsátás csökkentésének. Minden döntést Kiotó szellemében kell ezentúl meghozni – érvelt a továbbiakban –, amely együtt jár a fejlesztési és gazdasági módszerek radikális átalakításával. Musacchio a nukleáris energia felhasználását különösen veszélyesnek minősítette, újbóli „rehabilitációjának” lehetőségét abszolút elutasította.

Bruno Gornich független képviselő is arra mutatott rá, hogy az európaiak erőfeszítése kevés a globális felmelegedés megállítására, ha Kína és az USA nem partner a kibocsátás csökkentésében. Lehetséges megoldásként az erdősítést hangoztatta. A vitából érzékelhető volt, hogy bár a drasztikus lépéseket valamennyi képviselő fontosnak tartotta, mégis a részleteket és főként a sikereket illetően a képviselők tamaskodók, illetve a megvalósítás módszereinél nem volt érzékelhető az egység. Ennek ellenére az

elfogadott állásfoglalás ambiciózus: „az EU-nak az éghajlatváltozás hatásainak visszaszorítására irányuló stratégiáját egy hét részből álló módszerre kell alapoznia:

1. A kiotói kulcselemekre történő építkezés – az üvegházhatást okozó gázok kibocsátására vonatkozó célok, felső határérték megállapítása és kereskedelemre irányuló globális rendszer, valamint rugalmas mechanizmusok elfogadása;
2. komoly, 30%-os kibocsátás-csökkentés 2020-ra, a hatékonyságot növelő befektetések és/vagy a szénmentes és alacsony széntartalmú technológiák elősegítése piaci ösztönzők és rendeletek kombinációja segítségével;
3. proaktív módszer elfogadása a főbb szereplők, így különösen az Egyesült Államok bevonására;
4. stratégiai partnerség kialakítása olyan országokkal, mint Kína, Dél-Afrika, Brazília és India, hogy támogatást kapjanak a fenntartható energia-stratégiák kidolgozásához, és biztosított legyen részvételük az éghajlatváltozás hatásainak visszaszorítására irányuló erőfeszítésekben;
5. a fenntartható energiára épülő technológiákkal kapcsolatos kutatás és innováció erőteljes támogatása, és a „káros” ösztönzések, például a fosszilis tüzelőanyagokra adott támogatások felszámolása, valamint a külső költségek, többek között az éghajlatváltozás költségeinek beszámítása az energiatermelés árába;
6. az európai és nemzeti jogszabályok felhasználása a nagyobb energiahatékonyság ösztönzésére, és az éghajlatra mérséklően károsító hatást gyakoroló technológia árának csökkentésére;
7. az éghajlatváltozás hatásainak csökkentésére irányuló erőfeszítésekben a sokkal nagyobb fokú közvetlen részvétel bátorítása az európai állampolgárok szintjén, amelynek egyik szükséges előfeltétele a termékek és szolgáltatások széntartalmáról szóló részletes tájékoztatás, valamint az adható-vehető személyes kvóták rendszerének bevezetéséről szóló jövőbeni lehetőség.”

A dokumentum felvetette az ökoadó szükségességét, a természeti katasztrófák előrejelzésének javítását, a tagállamok felelősségét, s a lakosság felkészítését az éghajlatváltozás számos következményére.

2006. január 18-án újra napirendre került az éghajlatváltozás, mivel az EP így is reagálni kívánt a Montrealban 2005 decemberében megrendezett klímakonferenciára. Az ülésen elfogadták, hogy 2012 után egy második kötelezettségvállalási időszakra is szükség lesz.

2006 májusában a „Természeti katasztrófák – környezetvédelmi szempontok” EP állásfoglalás kapcsán aztán újra megvitatták a képviselők az éghajlatváltozás problémáját. Az elfogadott állásfoglalás szerint az árvizek, a szárazság és a tűzvészek – melyek gyakorisága kétségtelenül nő – egyértelműen jelzik a felmelegedést. Az EP tagok konkrét programok elfogadását is szorgalmazzák döntésükben, ilyen többek között:

- pontosabb és megbízhatóbb előrejelzés megteremtése;
- tudományos kutatások ösztönzése, azok tárgyainak bővítése;
- a Forest Focus program kiterjesztése;
- a védelemre fordítható összegek növelése;
- a nemzeti és regionális mechanizmusok összehangolása;
- az illegális fakitermelés elleni küzdelem tökéletesítése.

2007 februárjában újra az EP napirendjére került a téma, s a mind gyakoribbá váló természeti katasztrófák miatt még erőteljesebben próbálták a képviselők felhívni a figyelmet az éghajlatváltozás hatásaira. Az állásfoglalás kiemelte, bár még nincsenek egyértelmű bizonyítékok arra, hogy a felmelegedés okozná az Európában szokatlan időjárási jelenségeket (mint a januári Kyrill-vihar), a tudósok egy része mégis egyértelműen az éghajlatváltozás hatásaiként értékeli azokat. A dokumentum 44 pontban – eddig ilyen szempontból a leghosszabb kiadott állásfoglalás – próbálja nyomatékosan felszólítani részint a tagállamokat, részint a transznacionális szervezeteket, hogy tegyenek meg minden szükséges intézkedést a korábban felvállalt célok érdekében.

Az EP tagok türelmetlenségét és elégedetlenségét is tükrözi e dokumentum, hiszen olyan kifejezésekkel zsúfolták tele, mint az „ismétlen felhívja”, „nyomatékosan megismétli”, „ragaszkodik ahhoz”, „sajnálattal veszi tudomásul”, stb. Úgy vélem ez a téma a következő időszakban is meghatározó lesz az Európai Unió számára. Ugyanakkor látnunk kell, hogy olyan kihívással kerültünk szembe, melynek kezelése csak világméretű összefogással lehetséges – ha egyáltalán lehetséges. A tagállami együttműködés eredményessége döntően befolyásolhatja részint az Unió nemzetközi megítélését, részint azt, mennyire tudja újra Európa elfoglalni a világ-folyamatokat befolyásolni képes szerepet.

